

Uloga Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom

Tomislav Benjak

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Uvod:

Temeljno opredjeljenje Republike Hrvatske za provođenjem aktivne politike ljudskih prava proizlazi iz usvajanja ključnih međunarodnih dokumenata, kao i suvremenih standarda na ovom području, te se odražava u njihovoj ugradnji u nacionalni zakonodavni okvir i provedbi u praksi. Pri tome je posebice potrebno skrbiti o zaštiti ranjivih društvenih skupina, kao što su osobe s invaliditetom te djeca s teškoćama u razvoju. Nastavno na postojeće zakonodavstvo, kao i na dosadašnju provedbu i rezultate Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. – 2006., Vlada Republike Hrvatske donosi novi dokument Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (dalje: Nacionalna strategija) s ciljem napretka te daljnjeg snaženja zaštite prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Stvaranje sveobuhvatnoga domaćega pravnog okvira pretpostavlja i kontinuirano praćenje razvoja međunarodnih standarda, kako bi se osobama s invaliditetom osigurala najviša razina suvremene zaštite, pristupačnost svim pravima i njihovo ostvarivanje bez diskriminacije. Zadaća je Nacionalne strategije uskladiti sve politike djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini, ali i svim trendovima koji imaju za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom. U Republici Hrvatskoj se politika prema osobama s invaliditetom stoga zasniva na suvremenim međunarodnim standardima, koji uključuju i temeljna načela ljudskih prava kao što je načelo nediskriminacije, te načelo međuzavisnosti i nedjeljivosti svih ljudskih prava, a što čini nužnim ostvarivanje pristupačnosti svih građanskih i političkih, kao i socijalnih, kulturnih i gospodarskih prava osobama s invaliditetom. Pri tome, suradnja s udrugama osoba s invaliditetom kao dio partnerskog odnosa Vlade Republike Hrvatske i civilnog društva, pridonosi integraciji osoba s invaliditetom u tokove društva. Cilj Nacionalne strategije je učiniti hrvatsko društvo što osjetljivijim i prilagođenijim za nužne promjene u korist izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom, odnosno stvoriti uvjete za njihovo aktivno uključivanje i ravnopravno sudjelovanje u društvu, poštivanje urođenog dostojanstva i uvažavanje posebnih interesa, te sprečavanje bilo kakve diskriminacije i snaženje svih oblika društvene solidarnosti. Navedena strategija sadrži petnaest područja djelovanja među kojim se po prvi put, kao zasebno područje, izdvaja Istraživanje i razvoj čiji nositelj provedbe je Hrvatski zavod za javno zdravstvo, a osnovni ciljevi su mu:

- promicanje razvoj politika i standarda, utemeljenih na činjenicama, unapređenju istraživanja i primjeni rezultata istraživanja;
- usklađivanje metodologije prikupljanja statističkih podataka, na nacionalnoj i međunarodnoj razini, da bi se dobile valjane i usporedive informacije;
- koristiti i podržavati, na multidisciplinarni način, dostupna istraživanja i podatke za unapređenje i promicanje sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim segmentima društvenog života te koristiti regionalna, nacionalna i međunarodna istraživanja za poboljšanje kvalitete njihova života i izjednačavanje mogućnosti (1).

Ciljevi ovoga rada je prikazati ulogu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u provedbi poglavlja Istraživanje i razvoj Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom sa prikazom rezultata provedbe.

Rezultati provedbe područja Istraživanje i razvoj:

Područje Istraživanje i razvoj sadrži mjere i aktivnosti kojima se prati provedba navedenog područja. Za potrebe ovoga rada prikazati ćemo rezultate provedbe navedenih mjera i aktivnosti.

MJERA 1. Unapređivanje statističke i informacijske strategije za razvoj politike i standarda vezanih uz osobe s invaliditetom

Aktivnosti u okviru navedene mjere:

- redefinirati parametre o osobama s invaliditetom u elektroničkoj poruci iz primarne zdravstvene zaštite
- povezati Registar o osobama s invaliditetom s bazama podataka koje sadrže informacije o osobama s invaliditetom a nisu definirane Zakonom o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom
- provjeriti osnovnu dokumentaciju koja predstavlja izvor podataka o osobama s invaliditetom
- preispitati učinkovitost i dostupnost postojeće baze podataka na temelju različitih upita o osobama s invaliditetom

Provedeno:

Ad a) U okviru informatizacije primarne zdravstvene zaštite 2003. godine predložen je sadržaj informatičke poruke o osobama s invaliditetom koju bi liječnici slali u Hrvatski zavod za javno zdravstvo. U slijedećem periodu predviđeno je da u Registar, iz navedenog izvora, pristižu parametri u elektronskom obliku.

Ad b) Izvršena je prilagodba programskog sustava Registra koja omogućava unos parametara o osobama s invaliditetom iz izvora koji nisu definirani Zakonom o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za zapošljavanje te baze udruga osoba s invaliditetom). Za sada je Registar dobio na korištenje samo dio baze Saveza društva multiple skleroze Hrvatske čime je znatno unaprijeđena epidemiologija navedenog kliničkog entiteta

Ad c) Od početka djelovanja Registra pregledano je više od 250 000 rješenja tijela vještačenja za osobe s invaliditetom. Provjera sadrži logičku kontrolu spisa te kontrolu dijagnozu uzroka invaliditeta i komorbiditetnih dijagnoza. Pri tome je učinjena provjera te unapređenje kvalitete MKB-10 šifri uzroka invaliditeta za preko 1 000 000 dijagnoza. Izrađena su i izvješća o osobama s invaliditetom koja su dostupna na:

http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalidi08.pdf

http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalidi09.pdf

http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalidi10.pdf

http://www.hzjz.hr/publikacije/hzs_ljetopis/Ljetopis_Yearbook_HR_2009.pdf

http://www.hzjz.hr/publikacije/hzs_ljetopis/Ljetopis_Yearbook_HR_2008.pdf

Ad d) Od 2007. godine odgovoreno je na više od 100 različitih upita o osobama s invaliditetom pri čemu je obrada i dostava traženih parametara bila, ovisno o složenosti upita, unutar jedan do tri dana.

MJERA 2. Unaprijediti klasifikaciju invaliditeta

Aktivnosti:

- a) tiskati prijevod Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja (MKF) Svjetske zdravstvene organizacije
- b) izraditi i tiskati jedinstvenu klasifikaciju uzroka invaliditeta kao nacionalni standard za prikaz invaliditeta
- c) uvrstiti MKF u informacijske sustave koji raspolažu podacima o osobama s invaliditetom
- d) provesti edukacije o načinu primjene MKF-a

Provedeno:

Ad a) Djelatnici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo preveli su i prilagodili traženjima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) te tiskali Međunarodnu klasifikaciju funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja (2).

Ad b) Zbog činjenice da Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih stanja (MKB-10) ne sadrži točno definirane šifre za niz uzroka invaliditeta (npr. hemipareza, Usher sindrom, Prader Willi sindrom itd.) te činjenice da navedena klasifikacija nema dovoljno definiranu lateralizaciju oštećenja bilo je potrebno postojeći MKB proširiti za dvije pa čak i tri znamenke. Pri tom se nije mijenjala osnovna struktura MKB-a što omogućava međunarodne usporedbe te kvalitetniji prikaz uzroka invaliditeta.

Ad c,d) U okviru aktivnosti Nacionalne strategije za izradu Jedinstvenog tijela vještačenja te Jedinstvene liste oštećenja kao jedan od instrumenata za ocjenu invaliditeta predložen je MKF. Pri izradi i prezentaciji prijedloga djelatnici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo upoznali su sudionike gore navedene aktivnosti sa osnovama klasifikacije, a organizirana su i predavanja stručnjaka iz SZO o navedenoj tematici.

MJERA 3. Poticati provođenje istraživačkih studija i usku suradnju nadležnih tijela radi osiguravanja dostupnosti sveobuhvatnih podataka u cilju postizanja veće razine znanja o osobama s invaliditetom te donošenja politika i programa vezanih uz invaliditet utemeljenih na kvalitetnim informacijama

Aktivnosti:

- a) organizirati i provoditi istraživačke studije za sva područja invaliditeta na regionalnoj i nacionalnoj razini i uključiti se u međunarodna istraživanja
- b) objaviti provedene studije u relevantnim međunarodnim i nacionalnim stručnim i znanstvenim časopisima
- c) organizirati skupove na međunarodnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini koji se odnose na osobe s invaliditetom
- d) poboljšati kadrovski ustroj Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom
- e) uvesti kolegij »Osobe s invaliditetom« na znanstvenim i stručnim poslijediplomskim studijima (na Medicinskom i Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu kao i na ostalim fakultetima)

Provedeno:

Ad a) Od 2007. godine organizirane su tri velika istraživanja o osobama s invaliditetom: Kvaliteta života i samoprocjena zdravlja roditelja djece s autizmom, Čimbenici koji utječu na kvalitetu života i zdravlje žena s invaliditetom te Čimbenici koji utječu na funkcionalnu aktivnost osoba s mentalnom retardacijom u RH. U istraživanja su uključeni stručnjaci sa Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Medicinskog i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Zavoda za javno zdravstvo „Andrija Štampar“ te predstavnici druga osoba s invaliditetom. Rezultati navedenih istraživanja dostupni su na:

1. Kvaliteta života i zdravlje roditelja djece s pervazivnim razvojnim poremećajima

dostupno na: <http://medlib.mef.hr/852/> ;

2. Čimbenici koji utječu na cjelokupnu funkcionalnu aktivnost osoba s mentalnom

retardacijom u RH

dostupno u: biblioteci HZJZ-a

3. Određivanje faktora koji utječu na kvalitetu života i zdravlje žena s invaliditetom u radno aktivnoj dobi

dostupno na: http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/zene_invalid.pdf .

Ad b) Od 2007. godine objavljeno je, od strane djelatnika Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, više od 20 znanstvenih, stručnih radova te popularnih članaka koji se odnose na osobe s invaliditetom, a izdajamo najznačajnije:

1. Benjak T, Vuletić G, Pavić Šimetin I. Comparative Study on Selfperceived Health of Parents of Children with Autism Spectrum Disorders and Parents of Nondisabled Children in Croatia. Croat Med J. 2009; 50: 403-9.

Rad je dostupan na: <http://www.cmj.hr/2009/50/4/19673041.htm>

2. Benjak T, Vuletić G. Subjective Quality of Life and Cardiovascular Risk Factors in a Croatian Adult Population. Coll. Antropol. 33 (2009) Suppl. 1: 159–163.

Rad je dostupan na: [http://www.collantropol.hr/doc/Coll.%20Antropol.%2033%20\(2009\)%20Suppl.%201:%20159-163.pdf](http://www.collantropol.hr/doc/Coll.%20Antropol.%2033%20(2009)%20Suppl.%201:%20159-163.pdf)

3. Benjak T, Vuletić G. Prevalence of Pervasive Developmental Disorders

– Croatia in Comparison with Other Countries of the World. MATERIA SOCIO MEDICA. 2009; 21 (1): 4-7.

Rad je dostupan na:

<http://www.avicenapublisher.org/docs/MSM/MSM2009-1.pdf>

4. Pjevač N, Benjak T. Potential problems in development of a social model of disability and biomedical dimension of a disease. British medical journal. 2009.

Rad je dostupan na:

http://www.bmj.com/cgi/eletters/338/apr23_2/b1020#213871

5. Benjak T, Ježić A, Janičar Z, Ivanković D, Vuletić G. Potential problems in building social model of disability. CMJ 2009; 50; 594-5

Rad je dostupan na:

<http://www.cmj.hr/2009/50/6/20017228.htm>

6. Benjak T. Povijesne promjene u stajalištima društva prema osobama s invaliditetom. Časopis za razvoj civilnog društva u Republici Hrvatskoj. 2009; 21: 10-13.

Rad je dostupan na:

http://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/izdavastvo/casopis/broj_21/casopis_21.pdf

7. Benjak T, Vuletić G, Kolarić B. Subjective quality of life for parents of children with autism spectrum disorders. Applied research in quality of life. Sažetak dotupan na:

<http://www.springerlink.com/content/01412547861t7744/>

Ad c) Od 2007. godine aktivno se sudjelovalo na više od 20 stručnih skupova o osobama s invaliditetom.

Ad d) Odjel za prevenciju invalidnosti broji jednog specijalista javnog zdravstva te dva administratora što je s obzirom na značaj područja istraživanje i razvoj te metodologiju rada nedostatno pa je predviđeno osnaživanje kadrovskog ustroja.

Ad e) Na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu uveden je poslijediplomski kolegij Osobe s invaliditetom dok se na specijalističkoj izobrazbi iz epidemiologije i javnog zdravstva održavaju predavanja o značaju Nacionalne strategije za osobe s invaliditetom, razvoju epidemiologije invaliditeta te mogućnostima za uključivanje polaznika u provedbu navedene Strategije.

Mjera 4. Unaprijediti dostupnost podataka Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo osobama s invaliditetom

Aktivnosti:

- a) unaprijediti web-stranice Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo kao potencijalnoga komunikacijskog prostora za osobe s invaliditetom

Provedeno:

Ad a) U Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo oformljene su tri stranice: www.hzjz.hr, www.zdravlje.hr te www.hcijz.hr kojima je moguće u potpunosti slobodno pristupiti. Na prvo navedenoj nalaze se dostupna Izvješća o osobama s invaliditetom http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalid.htm. Drugo navedena sadrži zaseban dio posvećen osobama s invaliditetom sa nizom korisnih informacija i internet savjetovalištem, dok je www.hcijz.hr časopis posvećen javno zdravstvenoj problematici pa tako i problematici invaliditeta.

Zaključak:

Prema dostupnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi osobe s invaliditetom su posebice vulnerabilan dio populacije koji je izložen socijalnoj isključenosti (3). Hrvatska donošenjem Nacionalne strategije i poticanjem intersektorske suradnje u njezinom provođenju ukazuje da prepoznaje problematiku osoba s invaliditetom te da ima jasno definirane mjere i aktivnosti za izjednačavanje njihovih mogućnosti. Izdvojeno poglavlje Istraživanje i razvoj poticaj je potrebi promicanja razvoja politika i standarda spram osoba s invaliditetom, utemeljenih na činjenicama, koje imaju za cilj unapređenje njihovog blagostanja i kvalitete života. Hrvatski zavod za javno zdravstvo kao nositelj područja Istraživanje i razvoj Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom izradio je niz elemenata temeljem kojih je moguće kontinuirano unapređivati navedeno područje. Učinjen je prijevod Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja; uspostavljen je Registar osoba s invaliditetom čija izvješća su dostupna na www.hzjz.hr te je stvorena osnova za lakše provođenje istraživanja o osobama s invaliditetom. Sve navedeno dostupno je u potpunosti svim potencijalnim korisnicima i istraživačima.

[1] United Nations. Rights and Dignity of Persons with Disabilities.

Dostupno na:

<http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=23>

datum pristupa stranici 15.03.2010.

[2] "Stanovništvo prema invalidnosti", Popis stanovništva, kućanstava i stanova. Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2001.

[3] Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvještaj o osobama s invaliditetom. 2009.

Dostupno na:

http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalidi09.pdf

datum pristupa stranici 15.03.2010.

[4] Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. Narodne novine, broj 64, 2001.

[5] United Nations. Convention on the rights of persons with disabilities.

Dostupno na:

<http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

datum pristupa stranici 15.03.2010.

[6] International Classification of Functioning. Disability and Health (ICF). Geneva (Switzerland): World Health Organization; 2001.

[7] Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015., Narodne novine, br. 63/2007.

[8] Vijeće Europe. Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015.

Dostupno na:

<http://udruga-sveti-bartolomej.hr/sadrzaj/akcijski-plan-ve-za-promicanje-prava-i-potpunog-sudjelovanja-u-društvu-osoba-s-invaliditetom>

datum pristupa stranici 03.04.2010.

[9]

[10] Not T. Mentalna retardacija: definicija, klasifikacija i suvremena podrška osobama s intelektualnim teškoćama. Nova prisutnost 2008; 6(3):339-351.

[11] Kocijan Hercigonja D i sur. Mentalna retardacija: biologijske osnove, klasifikacija i mentalno-zdravstveni problemi. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2000.

[12] Larson SA, Lakin KC, Anderson L, Kwak N, Lee JH, Anderson D. Prevalence of mental retardation and developmental disabilities: estimates from the 1994/1995 National Health Interview Survey Disability Supplements. Am J Ment Retard. 2001 May; 106(3):231-52.

[13] Roeleveld N, Zielhuis GA, Gabreëls F. The prevalence of mental retardation: a critical review of recent literature. Dev Med Child Neurol. 1997 Feb;39(2):125-32.

[14] Plauch C, Johnson A. Identification and Evaluation of Children With Autism Spectrum Disorders. Pediatrics. 2007; 120 (5): 1183-1215.

[15] Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Baza podataka: Hrvatski registar o osobama s invaliditetom. Zagreb, 2010.

[16] Benjak T, Ježić A, Janičar Z, Ivanković D, Vuletić Mavrinc G. Potential problems in Building Social Model of Disability. Croatian Medical Journal. 2009; 50: 594-5.

KONTAKT :

dr.sc. Tomislav Benjak, dr.med.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Rockefellerova 4, Zagreb

Telefon : +385 1 4863 313

e-mail : tomislav.benjak@hzjz.hr